

АНТИЧНИТЕ РЕМИНИСЦЕНЦИИ НА АНДРИАНА СПАСОВА-ТОПУРОВА РЕЦЕНЗИЯ¹

Яница Радева

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (София, България)

ANDRIANA SPASOVA-TOPUROVA'S ANTIQUITY REMINISCENCES

Yanitsa Radeva

St. St. Cyril and Methodius National Library (Sofia, Bulgaria)

yanitsa.radeva@gmail.com

Андриана Спасова-Топурова отдавна е привлечена от Античността. Това нейно внимание е засвидетелствано още от стихосбирката ѝ „Сферата на света“ от 2016 г. В тази дебютна книга Античността присъства чрез озаглавявания или скрити антични препратки, поднесени чрез игра, съчетание или реминисценция. Реминисценцията заема ключово място в най-новата книга на авторката „Антични реминисценции във възрожденската книжнина“ (2020). Но този път жанрът е монография. Погледът е обърнат не към съвременността, а към Българското възраждане и към това как българските просвещенци преценяват Античността, за какво им служи и как им служи. На преди да потърся отговор за читателя, ще отворя скоба, за да подчертая, че книгата ще бъде библиографска рядкост, предвид невисокия ѝ тираж – на последната служебна страница е отбелязано – 100 броя. Изданието се основава на дисертационния труд на авторката и излиза със съдействието на издателство „Sribens“, чийто конкурс ръкописът е спечелил, и Издателски център „Боян Пенев“.

За намерението си да проследи и очертае мястото на Античността във възрожденската словесност – било като авторско присъствие, било като сентенции, позоваване на божества и герои, заглавия на книги и реторични похвати, изследователката се насочва към учебникарската книжнина, излизила по онова време. Не само това, тя, въпреки че очертава избора си на точно тези заглавия от българските

---

¹ Andriana Spasova-Topurova, *Antichni reministsentsii vav vazrozhdenskata knizhnina*, Sribens“, Izdatelski tsentar „Boyan Penev“, 2020. [Андриана Спасова-Топурова, *Антични реминисценции във възрожденската книжнина*, Sribens“, Издателски център „Боян Пенев“, 2020].

възрожденци, все пак отдава дължимото на 200 учебнически издания в обстойното приложение-таблица в края на монографията. Таблицата включва учебници по география, математика, история, както и буквари, читанки, граматика, речници, христоматии. Целта на това приложение е да покаже в максимална степен облика на учебническата книжнина през Българското възраждане, в които е представено разнообразното присъствие на Античността. Освен това приложение изданието е снабдено и със снимково. Корицата и оформлението на книгата принадлежат на Антонина Георгиева. Специално отбелязвам това, тъй като изданието е решено модерно и оригинално, с използване на разнообразно ошрифтяване на заглавните части на главите.

За младата изследователка терминът „реминисценция“ е не само важен теоретичен маркер, но възможност да построи широка картина на Българското възраждане чрез множество от асоциативни полета, най-главното от които е Античността. Прицелвайки се в Античността като тема, пример и начин на употреба, Андриана Спасова-Топурова показва основополагащата роля, която Античността има за самопредставянето на Българското възраждане. Така като синоним на „реминисценция“ е въведена подходящата за изследвания период дума „видрица“.

Но кои са имена във видрицата, която Андриана Спасова-Топурова споделя с читателя на „Антични реминисценции във възрожденската книжнина“? Тук са Петър Берон, Софроний Врачански, Христати Павлович, Неофит Рилски, Райно Попович, Гаврил Кръстевич, Найдено Геров и др. От личната ми читателска перспектива особено приятно е присъствието и на една жена – Станка Николица Спасо-Еленина. Подстъпът към нея е като към преводач на „Две приказки за славните жени, и за аза човекомразаца“ (1853) от Доситей Обрадович. Андриана Спасова-Топурова поставя на фокус авторските думи на преводачката: „Видите в нея с какви духове жени е имало на света, каквито мигар сега нема? Има.“ В тези думи, разчетени като начин възрожденката като жена да се разпознае през своите предшественички, текстът настоява за връзката на Античността със съвременността чрез търсенето на примери, които могат да се открият в тогавашния живот на българката.

Бихме могли да твърдим, че цялата книга е пронизана от търсенето на подобни подходи при българските книжовници, които намират в античната традиция множество от работещи за просвещаването на нацията модели. Мога да потвърдя, че изследването открива онези ценности от Античността, чрез които тя продължава своя нов живот през Българското възраждане.

АНТИЧНИТЕ РЕМИНИСЦЕНЦИИ...

Първостепенно място в книгата е отделено на Езоповите басни, на употребата им във възпитателните и образователните практики през Възраждането, която е свързана с първия светски учебник „Буквар с различни поучения“ (1824) от Петър Берон. Езикът на Езоп се оказва моделът, през който става лесно и разбираемо да се предаде на обучавания поука.

Нравоучителната линия, като една от двете набелязани линии във възрожденската словесност, насочва към водещата дисциплина в новобългарските училищни буквари и поместените в тях кратки повествователни форми. Именно баснята, параболата и анекдотът се оказват онези първи важни звена, чрез които Античността проговаря на образоващите се българи, без дори да знаят произхода на тези кратки жанрови форми, но тяхната висока образователно-възпитателна стойност е безпогрешно разпозната от Софроний Врачански, д-р Петър Берон, Христаки Павлович, Неофит Рилски и др.

Андриана Спасова-Топурова забелязва важната закономерност, че възрожденският човек, макар да приема света на античните герои като пример, невинаги тяхното появяване в текстовете е директно. Често имената на древните богове са заменени от християнския Бог, с изключение на случаите, в които споменатото древно божество не е сторило висока морална постъпка, тогава то се явява със своето автентично име: „Може да се каже, че когато баснята служи като положителен пример за добродетелни качества („добри дела и думи“) – пише авторката, – се появява християнският бог, и обратно – когато е свързана с отрицателен пример („дела, които смушават религиозното съзнание на християнина“), се появяват древногръцките образи. Това обаче не отнема присъствието им“. По-нататък в текста изследователката отбелязва, че античните имена функционират като различни образи на „добродетелта“ и на „порока“.

Друг важен въпрос, който вълнува възрожденските просветители и който намира своето място в „Антични реминисценции във възрожденската книжнина“, е този за превода – за побългаряването и адаптирането. По-горе вече споменах името на Станка Николица Спасо-Еленина, но Андриана Спасова-Топурова се спира и на дебатите, оформили се през 70-те години на XIX век около четири превода на „Илиада“ на Омир. Критикуваните преводи на Григор Пърличев и Филип Велиев срещу поощряваните на Нешо Бончев и Найден Геров са разгледани приносно и задълбочено. Тя забелязва, че подобно на диалога Пърличев – Бончев, и при диалога Геров – Велиев наблюдаваме подхода, при който единият преводач дава пример как трябва да се превежда Омир на другия преводач. В анализирания дебат Андриана Спасова-Топурова включва не само

имената на Нешо Бончев, Лазар Йовчев, Любен Каравелов, Христо Ботев и др., но и се спира и на присъствието на преводите в учебниците през Възраждането. Така тя очертава тяхната реална роля пред въобразената върху формирането на възрожденската читателска публика и установява, че в периода 1871 – 1878 г.: „...единственото място, в което се среща превод на първите четири стиха на Н. Бончев, е в учебника на Т. Шишков „Елементарна словесност в два курса“ (1873) в превод от руския учебник на Н. Минин и в компилация от други руски и френски учебници.“

С първата си монографична книга „Антични реминисценции във възрожденската книжнина“ Андриана Спасова-Топурова набелязва множество теми, поставя множество въпроси, обединени около концепциите: Античността и ние, Античността и някогашният българин. Чрез нейните наблюдения бихме могли да спуснем имагинерни нишки към нашето време, да си зададем въпроса не само за античните образци в съвременността, но и за наследените въпроси и проблеми от Възраждането, каквото са образованието, преводът, мястото на жената. Защото, както периодично се констатира, ние все още не сме напуснали Възраждането, все още не сме се съвсем събудили, имаме още какво да сторим, докато напуснем непълнолетието, в което по наше или чуждо желание сме се озовали. Публикациите в съвременна виртуална среда го доказват, а набелязаните от Андриана Спасова-Топурова теми, без съмнение, ще ѝ дадат опора в бъдещите ѝ научни предизвикателства.